

М. М. МЕДВІДЬ

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ВИМОГ ДО ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Визначено вплив глобальних проблем на формування вимог до професійного рівня військовослужбовця, що зумовлює необхідність зміни способу комплектування військових формувань з призовного на контрактний.

Ключові слова: глобальні проблеми, службово-бойова діяльність, професійний рівень військовослужбовця, військова служба за контрактом.

Determined the influence of global problems on the formation of requirements to the professional level of the military man, as a consequence – the necessity of changing the method of recruitment of military units from military to contract.

Key words: global problems, service and combat activity, professional level of military man, contract military service.

Вимоги щодо військових формувань, зокрема до завдань, які вони виконують, до їх організаційно-штатних структур і чисельності, до способів їх комплектування та професійного відбору на військову службу, до професійної підготовки військовослужбовців та їх кар'єрного зростання формуються в умовах, які постійно змінюються. Так, глобалізаційні процеси зумовлюють необхідність держави брати участь у колективній безпеці. Як наслідок, відбувається євроатлантична та європейська інтеграція України, підрозділи військових формувань і правоохоронних органів України беруть участь у міжнародній миротворчій діяльності. Під впливом глобальних проблем сучасності змінюється система міжнародної безпеки, відповідно зазнає змін і система національної безпеки.

На формування таких вимог впливає і населення держави, яке є споживачем суспільного блага – безпеки. З іншого боку, демографічний стан держави, стан стимулювання населення до службово-бойової діяльності впливають на стан зайнятості у військових формуваннях, професійний рівень військовослужбовця.

Функції моніторингу згаданих постійних змін та остаточне визначення вимог до системи національної безпеки, до військових формувань та до військовослужбовця, зокрема, належать державі. Отже, якість окреслених галузі та сфери суспільного життя цілком залежить від стану механізмів їх державного регулювання.

Для отримання цілісного уявлення про закономірності та сутнісні характеристики державного регулювання зайнятості у військових формуваннях України необхідно розглянути розвиток наукової думки за визначеною проблемою через призму теорії глобалізації.

Теорія глобалізації є самостійною галуззю знань про найзагальніші планетарні проблеми сучасного та майбутнього розвитку людської цивілізації, що пов'язані з життєвими інтересами народів усіх країн, які становлять загрозу життю для всього людства і можуть бути вирішені спільними діями всіх країн світу. Згадані глобальні проблеми були об'єктами досліджень таких провідних учених світу минулого тисячоліття, як Р. Фолк, О. Тоффлер, Р. Хейлброннер, Г. Кан, Дж. Фелпс, В. Леонтьєв, Е. Пестель і Я. Тімберген, а також учених колишнього СРСР – В. Згладіна, Д. Гвішиані, М. Максимової, І. Фролова та ін. Ними обґрунтовано глобальні проблеми, визначено причини їх виникнення, розкрито специфічні форми прояву та запропоновано їх класифікацію.

Сучасні українські вчені також внесли значний вклад у розвиток теорії глобалізації та продовжують працювати в цьому напрямку. Серед них слід відмітити Є. Сулиму, який досліджував глобальний соціальний порядок постіндустріалізму [11]; Р. Войтович, яка вивчала вплив глобалізації на систему державного управління [3]; Я. Столярчук, дослідження якої були присвячені асиметрії глобального розвитку [10]; В. Вакулича, який розглядав компаративно-політичні виміри та глобалізаційні імперативи протидії міжнародному тероризмові [2]. Крім того, вчені Національного інституту проблем міжнародної безпеки вивчали Україну в системі міжнародної безпеки [12]. У працях згаданих авторів розглядається вплив глобальних проблем на вимоги до різних соціальних систем і як наслідок – зміни в цих вимогах. Проте наразі бракує досліджень, які були б присвячені відповідним змінам у системі професійної підготовки військовослужбовця.

Тому метою статті є визначення впливу глобальних проблем на формування вимог до професійного рівня військовослужбовця.

Наслідки глобалізації можуть мати як позитивний, так і негативний характер, однак альтернативи їй немає. У зв'язку з цим особливий інтерес становлять дослідження глобальних проблем, а також можливостей і переваг, що виникають у процесі глобалізації.

Глобальні проблеми прийнято поділяти на три сфери дії. До першої належать проблеми, які виникають у сфері взаємодії природи та суспільства. Серед них такі: надійне забезпечення людства сировиною, енергією, продовольством тощо, збереження довкілля, освоєння ресурсів Світового океану, оволодіння космічним простором. Ці проблеми виходять із тенденцій і закономірностей розвитку світових продуктивних сил, які сприяють як розширенню можливостей задоволення потреб людини в засобах існування, так і зростанню відомих потреб і виникненню нових. Особливість переростання цих проблем у глобальні полягає в тому, що нині споживання відновлюваних і невідновлюваних ресурсів досягло, як ніколи, величезних масштабів і характеризується тенденцією до подальшого зростання. Виникла ситуація, коли з найбільшою гостротою виявилася суперечність між потребами суспільства у природних джерелах існування та можливостями природи задовольнити ці

потреби. Відносна обмеженість природних ресурсів зумовлює необхідність розв'язання радикальних проблем у світовому масштабі.

До другої сфери належать проблеми суспільних взаємовідносин, а саме: відносини між державами різних економічних моделей, подолання економічної відсталості багатьох країн світу, локальні, регіональні та міжнародні кризи тощо. На першому плані серед них – проблема регіональних конфліктів, зокрема й у державах, що переходять до ринкових відносин. Про це свідчать події в колишньому СРСР, колишній Югославії, на Близькому Сході тощо. На цьому тлі важливою залишається проблема запобігання загрозі застосування ядерної зброї, яка попри теоретичну нереальність застосування її сьогодні все ще залишається “останнім аргументом” у діалозі “країн-полюсів”.

Третя сфера – розвиток людини, забезпечення її майбутнього. Ця сфера охоплює, передусім, проблеми адаптації сучасної людини до умов природного та соціального середовища, які змінюються під впливом науково-технічного прогресу, а також питання щодо сучасної масштабної урбанізації, боротьби з епідеміями, пандеміями та тяжкими захворюваннями (туберкульозом, серцево-судинними, онкологічними хворобами, СНІДом тощо). Проблему людини та її майбутнього вчені розглядають як таку, в якій концентруються та багаторазово підсилюються всі інші проблеми людського співіснування [12, с. 31–32].

Учені вважають, що “класифікація глобальних проблем за сферами дії не означає, що вони відокремлені одна від одної, межі між сферами часто мають умовний характер” [Там же, с. 32].

На підставі розгляду сфер дії глобальних проблем припускаємо, що друга сфера за своєю сутністю – це наслідок існування першої, тобто від проблема міждержавних конфліктів є похідною проблеми задоволення суспільних потреб тієї чи іншої держави в умовах обмеженості необхідних для цього ресурсів.

Є. Суліма про причини виникнення конфліктів зазначає таке: “Поділ світу на світ багатства, що глобалізується, та світ бідності, що занурюється у інволюційну прірву, створює вибухонебезпечну ситуацію. Чинником її загострення є абсолютизація економічної ефективності за умов ігнорування принципу соціальної справедливості. Крім того, ліквідація всіх бар’єрів на шляху руху товарів, послуг і капіталів відчиняє прямий шлях до синхронізації економічної нестабільності у глобальних масштабах. Все це створює підґрунтя для екстремальних, терористичних рухів, котрі, у свою чергу, породжують прагнення високо розвинутих країн вирішити назрілі соціально-економічні проблеми збройною силою” [11, с. 20].

Причинну обумовленість сучасних конфліктів, на думку С. Сірого, “становлять просторові, ресурсно-сировинні, соціокультурні і демографічні детермінанти. Спостерігається опір тому, що сприймається в периферійних країнах як несправедлива глобалізація. Ці чинники становлять додаткове підґрунтя для загострення протиріч цивілізаційного характеру, що поглиблюються внаслідок боротьби за контроль над ресурсами, неконтрольованого зростання масштабів

міграції, утворення зон нестабільності, що, в свою чергу, підживлює конфлікти і є джерелом їх переростання в локальні війни” [9, с. 9].

Як зазначає Г. Ситник, незважаючи на те, що силовий вектор у боротьбі за реалізацію національних інтересів зміщується у площину політичного, економічного та інформаційного протиборства, по закінченні “холодної війни” світ не став більш передбачуваним, а навпаки, став більш конфліктним і агресивним, з явними тенденціями застосування силових методів у врегулюванні конфліктних ситуацій. Так, з 1945 по 1990 рр. було 300 війн (7 на рік), а за останні 10 років ХХ ст. відбулося близько 150 війн і серйозних збройних конфліктів, тобто у середньому 15 на рік [8].

Для запобігання війнам і серйозним збройним конфліктам або для їх припинення були створені міжнародні інституції з питань безпеки, такі, як Рада Безпеки ООН, ОБСЄ, НАТО та інші, які не завжди були спроможні ефективно реагувати на виклики, пов’язані з глобалізацією. Як вважають Б. Парахонський та Є. Пивоваров, особливий поштовх для переосмислення засад міжнародної безпеки надала несподівана актуалізація загрози міжнародного тероризму в глобальних масштабах. Виявилось, що традиційне нарощування військових “м’язів”, формування балансу сил, створення геополітичних переваг зовсім не забезпечують належного рівня національної безпеки. Ключове поняття традиційних уявлень про світовий порядок – “могутність держави”, яка забезпечується її воєнно-економічним потенціалом, розташуванням, природними, людськими та організаційними ресурсами, поставлене під сумнів, оскільки силових потуг наймогутнішої держави світу було недостатньо, щоб захистити її від такого ворога, як міжнародний тероризм [12, с. 37].

На думку Р. Войтович, з подіями 11 вересня 2001 р. змінилася стратегія геополітичного розвитку світу, а глобалізація набула нового науково-практичного значення [3, с. 25].

Зростання чисельності війн, серйозних збройних конфліктів і розвиток тероризму спонукають учених М. Печенюка та М. Шевченка у глобальній проблемі суспільних взаємовідносин виділити воєнну глобалізацію. На їх думку, “вона визначає зв’язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями дослідження тенденцій сучасної збройної боротьби, ускладнення змістовних вимірів війн, нових викликів та загроз воєнній безпеці держави, що пов’язані з діяльністю терористичних організацій. Саме ці завдання уявляються надзвичайно відповідальними. Адже затримка у зміні традиційних підходів забезпечення воєнної безпеки держави призводить до консервації нашого відставання у воєнно-політичній сфері від провідних економічно розвинених країн світу. Такий стан справ негативно впливатиме на ефективність системи забезпечення воєнної безпеки України” [5].

Описані вище умови спонукають учених до пошуку ефективних шляхів запобігання розвитку глобальних проблем. Так, Р. Войтович вважає, що “одним із засобів протистояння викликам глобального тероризму є формування ефективної

системи державного управління. Важливим інструментом національних держав у протистоянні глобальному тероризму є реалізація принципів міжнародного права (створення потужної міжнародно-правової основи боротьби з тероризмом), яка не повинна суперечити національним системам права” [3, с. 20, 21]. Інший учений у галузі державного управління І. Радзієвський звертає увагу на те, що “держава великою мірою бере на себе функції із захисту спільних інтересів, які не можуть бути виконані іншими акторами і набувають ще більшого значення у глобалізованому суспільстві” [6, с. 7].

На підставі проведеного аналізу В. Вакулич стверджує, що “історія боротьби з тероризмом на локальному рівні за допомогою застосування силових засобів загалом довела їх ефективність” [2, с. 15]. До Антитерористичного центру, що створений в Україні як окрема спеціальна структура, залучені найбільш кваліфіковані спів-робітники Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Управління державної охорони України, Збройних Сил України, Міністерства надзвичайних ситуацій України та Державної прикордонної служби України. Вони беруть участь у всіх міжнародних програмах боротьби з тероризмом, які відповідають національним інтересам України. Ученим удосконалено нормативну базу щодо запобігання терористичним заходам та підвищення ефективності діяльності органів, які ведуть боротьбу з тероризмом. Визначено найбільш перспективні напрями боротьби з тероризмом, а саме: створення національного автоматизованого банку даних про терористів та вчинені ними терористичні акти, включаючи іноземні; підвищення якості оперативної роботи у середовищі осіб, які сповідують іслам; максимально широке використання спеціальних заходів, а також можливостей оперативно-технічних підрозділів для унеможливлення підтримання зв’язків з міжнародними терористичними організаціями каналами комунікації; забезпечення інтерактивного зв’язку з аналогічними базами даних Інтерполу, а також укладення домовленостей з окремими державами [Там же, с. 17].

Варто поділити думку Р. Войтович, І. Радзієвського та В. Вакулича і додати, що протистояння розвитку проблем війн, збройних конфліктів та тероризму є саме формування ефективної системи організації та функціонування державного управління військовими формуваннями та правоохоронними органами, участь держави у системах колективної безпеки, зокрема, участь правоохоронців і військовослужбовців держави у миротворчій діяльності тощо.

Без сумніву, описані вище умови впливають на формування нових вимог до держави, яка входить (бажає входити) у систему колективної безпеки, до завдань її військових формувань та до професійного рівня військовослужбовця. Однією з таких вимог до держави, на думку Р. Войтович, є нормативізм – базовий інструмент управління суспільним розвитком, який, з одного боку, доводить неможливість застосування окремих норм та стандартів суспільного розвитку по відношенню до певної національної системи, а з іншого, – він задає певну аксіологічну спрямованість розвитку окремої держави, яка може скористатися здобутками, вже давно апробованими іншими національними державами [3, с. 13, 14].

До нових вимог професійного рівня військовослужбовця слід віднести: всебічну підготовку до виконання антитерористичних завдань; відповідність професійного рівня стандартам систем колективної безпеки; мовну підготовку на рівні, що забезпечує виконання службово-бойових завдань у миротворчій діяльності; підготовку з питань міжкультурної комунікації для запобігання конфліктам серед військовослужбовців різних держав під час виконання службово-бойових завдань тощо. Слід зауважити, що проблема підготовки військовослужбовців з питань міжкультурної комунікації порушена вченими гуманітарного факультету Академії внутрішніх військ МВС України [4].

Як зазначає Є. Сулима, в умовах розвитку глобалізаційних процесів “спостерігається небезпечна тенденція руйнування традиційних моральних засад суспільного життя, знецінення морального героїзму і високого альтруїзму, сплеск гедонізму та егоцентризму, домінування споживацьких цінностей, ослаблення соціальної та індивідуальної відповідальності...” [11, с. 3]. Поряд із цим М. Бориславська звертає увагу на важливість виконання завдання – “вироблення такої системи комплектування військових формувань України та схеми матеріального та іншого забезпечення її військовослужбовців, які б найбільш повно відповідали інтересам військовослужбовців та членів їх сімей, населенню нашої країни та людству в цілому, зокрема, з врахуванням останніх змін у поглядах на проблему глобальної безпеки” [1, с. 146].

Отже, пошук ефективних шляхів запобігання розвитку глобальних проблем зумовив формування нових вимог до професійного рівня військовослужбовця. Для виконання цих вимог необхідно збільшити час на проходження служби військовослужбовцем і як наслідок – змінити спосіб комплектування військових формувань з призовного на контрактний (рисунок).

Крім цього, слід звернути увагу на працю Я. Столярчук. Учена за результатами проведеного аналізу міжнародного досвіду зазначає, що “за умов глобалізації стимулюється перенесення виробництва та робочих місць до країн з низькою вартістю робочої сили, широко застосовуються нестандартні форми зайнятості, спостерігається погіршення умов праці у відсталих країнах, послаблюється соціальний захист найманих працівників і як наслідок – зростає розрив в доходах і якості життя між населенням розвинутих країн і країн, що розвиваються, а також наростають міжрегіональні і внутрішньокраїнові асиметрії соціального розвитку” [10, с. 21].

На думку Д. Рагнікова, “в умовах наступу глобалізаційних процесів назріла нагальна необхідність визначення та залучення ефективних засобів і можливостей підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу найманих працівників” [7, с. 4]. З нашого погляду, це стосується і найманих працівників, задіяних до службово-бойової діяльності. Згаданим ученим “доведено, що виклики глобалізації і міжнародної конкуренції в розвинених країнах ринкової економіки зумовили посилення тенденцій, які потребують урахування в Україні”, серед яких “запроваджуються ефективні системи матеріального стимулювання праці, які

забезпечують адекватний зв'язок між рівнем освіти, кваліфікації та трудовим внеском найманих працівників” [7, с. 13]. Таку систему матеріального стимулювання військової служби необхідно розробляти та запроваджувати в Україні.

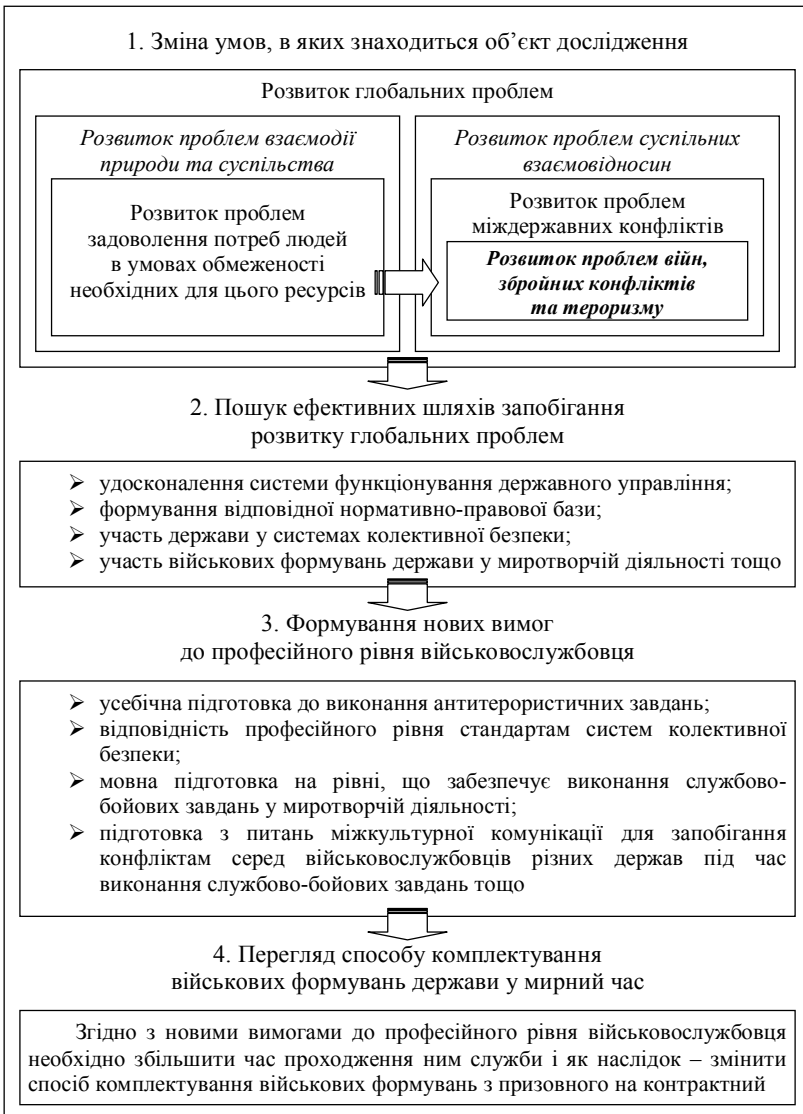

Рисунок. Схема впливу глобальних проблем на формування вимог до професійного рівня військовослужбовця.

За результатами проведеного аналізу наукових праць можна стверджувати, що одним із аспектів сучасного розвитку є взаємозв'язок глобалізації та реформування військових формувань. На наявність такого зв'язку вказують як сучасна теорія, так і тенденції розгортання обох явищ. Виявлено, що проблема міждержавних конфліктів є похідною від проблеми задоволення суспільних потреб тієї чи іншої держави в умовах обмеженості необхідних для цього ресурсів. Пошук ефективних шляхів запобігання розвитку глобальних проблем зумовив формування нових вимог до професійного рівня військовослужбовця. Для виконання цих вимог необхідно збільшити час на проходження військової служби і як наслідок – змінити спосіб комплектування військових формувань з призовного на контрактний. Тому подальші дослідження слід присвятити механізмам державного регулювання зайнятості військових формувань у зв'язку зі зміною способів їх комплектування. Треба розробити та запровадити ефективну систему матеріального стимулювання проходження військової служби за контрактом, яка забезпечує адекватний зв'язок між рівнем освіти, кваліфікації та внеском військовослужбовця у виконання службово-бойових завдань.

Література:

1. *Бориславська (Макухіна) М.* Військова служба за контрактом: світовий досвід та передумови запровадження в Україні / М. Бориславська (Макухіна) // *Право України.* – 2003. – № 7. – С. 141–146.
2. *Вакулич В. М.* Компаративно-політичні виміри та глобалізаційні імперативи протидії міжнародному тероризмові : автореф. дис. ... д.політ.н. : спец. 23.00.04 “Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку” / В. М. Вакулич. – К., 2007. – 23 с.
3. *Войтович Р. В.* Вплив глобалізації на систему державного управління : автореф. дис. ... д.держ.н. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Р. В. Войтович. – К., 2009. – 39 с.
4. *Мовна комунікація в діяльності сил охорони правопорядку: теоретичні засади галузевої комунікації : [монографія] / [П. В. Ткач, К. Ю. Гунбін, К. Ю. Грушка та ін.] ; за ред. д.філол.н. Л. М. Пелепейченко.* – Х. : Акад. ВВ МВС України, 2009. – 272 с.
5. *Печенюк І.* Сутність та витоки сучасного тероризму / І. Печенюк, М. Шевченко // *Воєнна історія.* – 2004. – № 4–6. – Режим доступу : http://warhistory.ukrlife.org/4_6_04_6.htm.
6. *Радзівський І. А.* Трансформація системних характеристик державного управління в умовах глобалізації : автореф. дис. ... к.держ.н. : спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” / І. А. Радзівський. – К., 2007. – 16 с.
7. *Ратніков Д. Г.* Підвищення конкурентоспроможності трудового потенціалу найманих працівників в умовах глобалізації : автореф. дис. ... к.е.н. :

спец. 08.00.07 “Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика” / Д. Г. Ратніков. – К., 2010. – 24 с.

8. *Ситник Г. П.* Інституційно-цивілізаційна парадигма дослідження проблем та державно-управлінських аспектів забезпечення національної безпеки / Г. П. Ситник. – Режим доступу : <http://www.dsaua.org>.

9. *Сірий С. В.* Соціально-політичний контекст локальних війн і воєнних конфліктів в умовах глобалізації : автореф. дис. ... к.політ.н. : спец. 23.00.04 “Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку” / С. В. Сірий. – К., 2007. – 16 с.

10. *Столярчук Я. М.* Асиметрія глобального розвитку: соціально-економічний вимір : автореф. дис. ... д.е.н. : спец. 08.00.02 “Світове господарство і міжнародні економічні відносини” / Я. М. Столярчук ; ДВНЗ “Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана”. – К., 2009. – 37 с.

11. *Сулима Є. М.* Глобальний соціальний порядок постіндустріалізму : автореф. дис. ... д.філос.н. : спец. 09.00.03 “Соціальна філософія та філософія історії” / Є. М. Сулима. – Дніпропетр., 2004. – 44 с.

12. Україна в системі міжнародної безпеки : [монографія] / О. С. Бодрук, М. А. Ожеван, Б. О. Парахонський та ін. ; за заг. ред. д.е.н. О. С. Власика ; Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. – К. : Фоліант : Стилос, 2009. – 572 с.

Надійшла до редколегії 18.05.2012 р.